

До спеціалізованої вченої ради

К 35.052.23

у Національному університеті

«Львівська політехніка»

79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1/3

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Мовчана Анатолія Васильовича на дисертацію Лилика Віктора Анатолійовича «Методика розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. У нинішніх умовах в Україні спостерігається трансформація суспільно-політичних та економічних процесів, які, своєю чергою, створили умови для подальшого реформування наявної правової системи в напрямі європейських стандартів, а також зумовили активізацію наукових досліджень із використанням передового досвіду країн світу, у яких такі реформи були успішними.

Сучасні реалії нашого життя засвідчують потребу приділяти особливу увагу питанням безпеки держави, зокрема й економічної, на яку впливають чинники законодавчого, нормативно-правового та організаційного характеру, ефективність діяльності контролюючих і правоохоронних органів. Однією з найбільших загроз економіці України виступає неефективне використання бюджетних коштів усіх рівнів. Незважаючи на достатньо скоординовану державну політику щодо протидії кримінальним правопорушенням у бюджетній сфері, їхній рівень залишається досить значним, зокрема в таких галузях, як будівництво, реконструкція та ремонт державних об'єктів, дорожнє господарство, житловий фонд, сфера житлово-комунального господарства тощо.

Статистичні дані свідчать про поступове зменшення кількості кримінальних проваджень, пов'язаних із нецільовим використанням

бюджетних коштів, відповідальність за які передбачена ст. 210 Кримінального кодексу України. Однак досить тривожним є те, що здебільшого по таких кримінальних провадженнях нікого не притягають до відповідальності, а самі провадження або закривають, або взагалі щодо них не ухвалюють ніяких рішень.

Послаблення функції контролю з боку держави та органів місцевого самоврядування призвело до частих зловживань у фінансово-економічній галузі – нецільове, неефективне та незаконне використання бюджетних коштів керівниками різних рівнів, розкрадання державного та комунального майна тощо. Окрім того, якщо такі кошти неефективно витрачаються в екологічній сфері, це може призвести до екологічних катастроф, завдати шкоди життю чи здоров'ю населення. Зростання економіки й сфери споживання супроводжується наростанням негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище шляхом збільшення як обсягів відходів, так і їхніх видів. Яскравим прикладом цього можна назвати критичну ситуацію з вивезенням твердих побутових відходів у м. Львові, яка активно почала розвиватися після трагедії на Грибовицькому сміттєзвалищі з літа 2016 року. Відтоді, попри залучення коштів як з місцевого, так і державного бюджетів, проблема залишилася нерозв'язаною.

Незважаючи на достатньо широкий спектр досліджень, присвячених проблемам розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, обрана автором проблематика є недостатньо вивченою. Крім того, значну кількість робіт виконано до прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (2012 року), який вніс суттєві зміни в діяльність органів досудового розслідування і оперативних підрозділів.

Зазначені обставини вплинули на обрання здобувачем теми дисертації і свідчать про її актуальність, що зумовило необхідність вирішення наукового завдання у вигляді комплексного дослідження методики розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами,

та вироблення науково обґрунтованих заходів із поліпшення методичного забезпечення процесу розслідування.

Про актуальність теми дисертації **Лилика В.А.** свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано з урахуванням положень Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, Плану заходів МВС України, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України, затвердженого наказом МВС України від 08.08.2012 р. № 685 (п. 6 розділу «Правові засоби боротьби зі злочинністю»); у межах науково дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими.

Автором використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, законодавчі та інші нормативні акти України. Список використаних джерел складає 244 найменувань.

Дисертант здійснює своє дослідження на значній за обсягом емпіричній базі, яка включає матеріали вивчення кримінальних проваджень про злочини, передбачені ст. 210 КК України, що перебували в провадженні органів досудового розслідування впродовж 2013–2018 рр.; дані анкетування слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України; матеріали судової та слідчої практики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Державної аудиторської служби України, Державної фіскальної служби України за 2013–2018 рр.

Вміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел і процесуальних норм в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах, а також матеріалів практики дало можливість Лилику В.А. сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, на думку офіційного опонента, слід віднести такі:

1) *вперше* – на основі матеріалів кримінальних проваджень, вироків судів та систематизації статистичних даних досліджено сучасний стан розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, та виокремлено специфічні особливості, що утруднюють розслідування (специфіка формування видатків бюджету, специфіка роботи з відходами, необхідність використання спеціальних знань); розроблено алгоритми дій слідчого залежно від слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами;

2) *удосконалено* окремі положення вчення про механізм злочину та відображення слідів злочину в навколишньому середовищі; криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних із порушенням бюджетного законодавства, та розуміння змісту її окремих структурних елементів (предмета злочину, способу вчинення злочину, особи злочинця та слідів злочину); методи виявлення та фіксації криміналістично значущої інформації про нецільове використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами; рекомендації щодо організації та проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляду, допиту, обшуку); положення щодо форм використання спеціальних знань під час досудового розслідування нецільового використання бюджетних коштів;

3) *дістали подальший розвиток* учення про форми взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з оперативними підрозділами Національної поліції України, Державною казначейською службою України, Державною аудиторською службою України, Державною фіскальною службою України, Державною екологічною інспекцією України та іншими контролюючими органами; погляди на розуміння типової слідчої ситуації та типової слідчої версії, а також їхнє значення для формування окремої криміналістичної методики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: у *навчальному процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», а також у процесі підготовки підручників, посібників, лекцій і методичних матеріалів, під час проведення семінарських і практичних занять із кримінального процесу та криміналістики; у *практичній діяльності* – для формування фахової правосвідомості здобувачів вищої освіти юридичних закладів вищої освіти та працівників органів досудового розслідування Національної поліції України; у *науково-дослідній роботі* – сформульовані та викладені теоретичні положення, узагальнення та рекомендації мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для наук кримінального процесуального права, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності. Вони сукупно утворюють підґрунтя для подальшого вдосконалення й розвитку методики розслідування окремих видів злочинів.

Достатньою є *апробація результатів дослідження*. Основні результати дисертації викладено у дев'ятох наукових публікаціях, а саме: чотири статті – у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України, одна стаття – у науковому періодичному виданні іноземної держави, п'ять публікацій – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій, зокрема: «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 8–9 грудня 2017 р.); «Актуальні проблеми прав людини,

держави та вітчизняної правової системи» (м. Дніпро, 6–7 квітня 2018 р.); *«Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри»* (м. Суми, 25–26 квітня 2018 р.); *«Актуальні питання реформування правової системи України»* (м. Дніпро, 6–7 липня 2018 р.); *«Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні»* (м. Харків, 20–21 липня 2018 р.).

Оцінка змісту дисертації та автореферату.

Автор правильно формулює мету дослідження, зазначаючи щодо її комплексного характеру та обґрунтування пропозицій, спрямованих на вдосконалення процесуального та криміналістичного забезпечення досудового розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами.

Відповідно до поставленої мети визначені задачі дослідження: дослідити стан наукової розробленості протидії нецільовому використанню бюджетних коштів та належному поводженню з відходами; виокремити криміналістично значущі елементи, що характеризують нецільове використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, та охарактеризувати їх; визначити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, на підставі чого запропонувати систему типових слідчих версій та алгоритм дій слідчого; на підставі узагальнення матеріалів кримінальних проваджень та анкетування слідчих визначити тактичні завдання досудового розслідування, окреслити особливості взаємодії під час розслідування; розкрити специфіку проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами; визначити типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, на підставі чого запропонувати систему типових слідчих версій та алгоритм дій слідчого; визначити особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами.

Дослідження складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 239 сторінок, із них основного тексту – 183 сторінок. Список використаних джерел (244 найменування) викладено на 23 сторінках, чотири додатки розміщено на восьми сторінках.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт, предмет та методологічні засади дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Теоретико-правова характеристика нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами» складається з двох підрозділів.

Для дослідження поняття і змісту розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, дисертантом використано матеріал, напрацьований ученими радянського періоду та сучасними вітчизняними і зарубіжними науковцями. Зважаючи на те, що діяльність у бюджетній сфері є об'єктом різногалузевих досліджень, як основу для подальшої наукової розвідки автором проаналізовано погляди представників економічних наук, державного управління та адміністративного права, кримінального права та кримінології, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (*стор. 25–54*).

Цілком слушно автор стверджує, що на сучасному етапі в Україні діє система суб'єктів запобігання злочинам, пов'язаним із нецільовим використанням бюджетних коштів. Проте наукових розробок, які б стосувалися методики розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, немає, що певною мірою має негативний вплив на стан протидії цьому суспільно шкідливому явищу (*стор. 46–54*).

На підставі аналізу наукової літератури, законодавства та судово-слідчої практики до основних елементів криміналістичної характеристики нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, дисертантом віднесено: предмет посягання, типові способи вчинення злочину, особа злочинця та сліди злочину (*стор. 54–58*).

У досліджуваному виді злочину предметом посягання виступають витрати бюджету (державного чи місцевих), до якого належать видатки з бюджету, кредити з бюджету, погашення боргу та розміщення коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Спосіб вчинення злочину розглянуто через призму наявності в діях підозрюваного типових способів підготовки, безпосереднього вчинення та приховування нецільового використання бюджетних коштів (*стор. 58–77*).

Розглянуто особу злочинця, під якою дисертант розуміє службову особу з певними повноваженнями щодо бюджетних коштів, та подано його класифікацію: 1) розпорядник бюджетних коштів; 2) отримувач бюджетних коштів; 3) службова особа, яка не є розпорядником бюджетних коштів, але має повноваження щодо їхнього використання; 4) службова особа контролюючих органів. Типові сліди злочину традиційно проаналізовано з позиції наявності ідеальних та матеріальних слідів (*стор. 77–88*).

Другий розділ «Організація початкового етапу розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами» складається з трьох підрозділів.

У процесі дослідження автором обґрунтовано тезу, що саме на початковому етапі розслідування закладаються фундаментальні основи для встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні, виявляється та збирається велика кількість доказів (*стор. 90–98*).

За основу для виділення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, дисертант пропонує брати один елемент (обставину події) та наявність інформації про нього з певного джерела (*стор. 98–99*).

Виокремлено три типові слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування нецільового використання бюджетних коштів, окреслено стратегічні, проміжні та тактичні завдання для кожної ситуації, а також запропоновано алгоритм дій слідчого, спрямований на вирішення цих завдань (стор. 99–111).

У роботі аргументовано, що під час розслідування слідчий повинен приділяти належну увагу питанню взаємодії, у процесі якої він має відігравати керівну роль. Розглянуто особливості процесуальної та непроцесуальної (організаційно-тактичної) взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, контролюючими в бюджетній сфері органами, спеціалістами та експертами (стор. 118–132).

Автором визначено, що слідчому найбільш доцільно проводити як невідкладні процесуальні такі дії: тимчасовий доступ до документів, обшук, огляд документів, допити (свідків та підозрюваного). Схарактеризовано тактичні особливості їхнього проведення (з умовним розподілом на підготовчий, робочий та завершальний етапи), наголошено на тому, що насамперед слідчий має отримати доступ до документів, що містять інформацію, яка стосується використання бюджетних коштів, проаналізувати та зіставити їх (стор. 132–155).

Третій розділ «Особливості наступного етапу розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами» складається з двох підрозділів.

Ґрунтуючись на наукових дослідженнях, автором описано типові слідчі ситуації, що виникають на наступному етапі розслідування, окреслено основні тактичні завдання слідчого для кожної з них та запропоновано типові слідчі версії, що потребують перевірки паралельно або разом із уже висунутими на початковому етапі (стор. 158–172).

На основі дослідження дисертантом розглянуто організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події, одночасного допиту та відібрання зразків для проведення експертизи. Описано типові ситуації, коли виникає потреба проводити одночасні допити, а також ситуації, коли проводити

одночасний допит не рекомендовано, запропоновано тактичні прийоми, які при цьому може використати слідчий. Подано алгоритм дій слідчого під час отримання зразків для проведення експертизи (стор. 172–182).

Зауважено, що істотну роль під час розслідування нецільового використання бюджетних коштів відіграє використання спеціальних знань. Наведено приклади процесуальної (залучення до процесуальних дій і проведення експертиз) та непроцесуальної (організаційної) форм їхнього використання, подано перелік типових питань, які може запропонувати слідчий відповідному експертові для розв'язання (стор. 182–198).

Основні положення, висновки і рекомендації знайшли своє висвітлення у публікаціях автора.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою. Робота оформлена у відповідність з вимогами, які ставляться до такого роду праць.

Зміст автореферату повністю відповідає змісту дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження відповідає науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації.

Позитивно оцінюючи загалом зміст рукопису дисертації та її автореферат, слід також відмітити наявність у них певних дискусійних питань, нечіткість та недостатню переконливість обґрунтування окремих положень, міркувань та висновків автора, зокрема:

1. На стор. 90-91 дисертації автор зазначає, що аналіз норм КПК України дає підстави стверджувати, що *початковий етап розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, розпочинається не з часу внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а з моменту отримання інформації (у вигляді рапорту, заяви, повідомлення, матеріалів перевірки) про виявлення такого правопорушення*. Цей етап закінчується після того, коли слідчий виконає всі необхідні невідкладні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові та інші заходи, потреба в яких

виникла після отримання певного обсягу інформації про злочин, незалежно від отриманих результатів.

Дане твердження потребує додаткового роз'яснення, оскільки відповідно до ст. 214 КПК України *досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань*. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення *не допускається* і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду.

2. На стор. 132 дисертації автор зазначає, що сторона обвинувачення (слідчий) здійснює збирання доказів шляхом:

1) проведення С(Р)Д та НС(Р)Д;

2) витребування та отримання від органів державної влади, ОМС, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок;

3) проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 93 КПК України).

У підрозділі 2.3 автор досліджує тактику проведення окремих процесуальних дій на початковому етапі розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами (зокрема, тимчасовий доступ до документів, обшук, огляд документів, допит). У підрозділі 3.2 автор досліджує тактику проведення окремих процесуальних дій на наступному етапі розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами (зокрема, огляд місця події, допит, вилучення зразків для проведення експертизи).

На думку офіційного опонента, доцільно було б також дослідити тактику проведення окремих НС(Р)Д у ході розслідування нецільового використання бюджетних коштів; виділених на роботу з відходами.

3. Одним із завдань планування розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами, дисертант визначає *“4) забезпечення найбільш ефективного поєднання оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочину”* (стор. 5, 115, 116 дисертації).

Однак, відповідно до вимог КПК України та Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” досудове розслідування кримінальних правопорушень в Україні здійснюється шляхом проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій.

4. У дисертації використовуються застарілі терміни “кримінальна справа” (стор. 96-99, 127), “органи внутрішніх справ” (стор. 39), які після набрання чинності нового Кримінального процесуального кодексу України (2012 р.) та Закону України “Про Національну поліцію України” втратили своє значення.

5. На стор. 186 та 195 дисертант посилається на Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом МВС України від 08.10.1998 р. № 53/5.

Зазначені Науково-методичні рекомендації затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (див. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>).

6. У додатку А до дисертації надано результати анкетування працівників органів досудового розслідування щодо методики розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами (стор. 232-235 дисертації).

На думку офіційного опонента, доцільно було б за результатами анкетування практичних працівників підготувати аналітичну довідку, у якій узагальнити дані опитування.

7. На нашу думку, у ході дослідження бажано було б проаналізувати закордонний досвід розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами.

Зазначені офіційним опонентом зауваження носять, головним чином, дискусійний характер, відображають власну наукову позицію опонента й можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація **Лилика Віктора Анатолійовича «Методика розслідування нецільового використання бюджетних коштів, виділених на роботу з відходами»**, подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність є завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесу та криміналістики, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами та доповненнями), а її автор **Лилик Віктор Анатолійович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.**

Офіційний опонент:

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

А.В. Мовчан

____. ____ . 2019 р.

